

XI. Leszámolás az oligarchákkal.

A tribun először azoknak a veszélyeknek ébredt tudatára, melyek magában Rómában fenyegették. Derekasán szembe nézett velük.

Mióta a lovagi méltóság elnyerésére, Itália egyesítésére és a császárság kérdésének rendezésére fordította minden erejét, korábbi demokratikus magatartásával ellenkezőleg, igyekezett az ellene acsarkodó római nemességet magához édesgetni. Talán főleg ezért változott meg eleinte mértékletes élete s „*kezdett — mint a Vita (XIV. fejj.) meséli — vacsorákat, bankettekét, dőzsöléseket rendezni sokféle étellel, borral és édességgel*“. Maga Petrarca, a Colonnák barátja, is meghökken e következetlenségen, s mikor a hangulat Avignonban már ellene fordult, azt hányja szemére, hogy „*nem a népet szereti többé, hanem annak legértéktelembb részét tiszteli és csodálja*“, mi alatt alkalmasint ép a Spoleto tájáról, a Rajna és Rhône völgyéből beszármazott, a római lélektől idegen nemességet érti. Ez a vád áll különösen azokra a napokra, mikor a főnemesség két tagját — Nicola Orsinit és Giovanni Colonnát, annak ellenére, hogy ez utóbbinak egy lakomájáról, mint elbeszeltük, rossz emlékei lehettek — a prefektus és a fondii gróf ellen indított hadak fővezéreivé tette meg.

De a tribun lelkében állandóan ott élt a gyanú, hogy titkos gyűlöletkőn nem változtathat, mi viselkedését velük szemben következtelenné tette. Folyton árulástól tartott. Valószínűleg ezért fogatta el és vezettette fogdmegjeivel mint valami rablót bírái elé Pietro Agapito Colonnát, aki Róma szenátora volt abban az évben, melyben Cola di Rienzo a hatalmat átvette. A volt merseillei préposttal először Avignonban találkoztunk, ahol az 1343-i római díszkövetség tagjaként járt. Emberileg mélyen megható, tragikus haláláról hamarosan hallani fogunk. A tribun fel-fellobbanó bizalmatlanságát talán ideges szívbaja is magyarázza, mely — mint később levélében említi, a betegség jeleit is leírva — 1343-i avignoni kiküldetése idején lépett fel először; s azóta is a megfeszített munka napjaiban gyakran ájulástól, haláltól való félelmet és mindenülk ellenséget keresést váltott ki benne. Talán a halálfélelem ily pillanatában kérte a pápától még 1347 június végén az *absolutio plena*-t hirtelen halálának esérére, mit VI. Kelemen július 14-i dátummal szeretetteljes hangon meg is adott neki.

Tény az, hogy szeptemberben akár jogosultan, akár alap nélkül történt is legyen, a nemesek összeesküvéséről tartott és elhatározta magában, hogy csellel győződik meg igazi érzelmeikről. E hónap 14-én az agg Stefano Colonnát Stefano-fiával; Niccolò és monte-giordano Giordano Orsinit, kiket barátaiként már ismerünk; továbbá Bertoldo, Orso és Rainaldo Orsinit több római báróval, és néppárti bizalmasaival együtt vacsorára hívta meg. Luca Savelli és a marinoi Giordano Orsini is hivatalosak voltak. Közülük az első eddig teljesen passzívan viselkedett a tribunnal szemben, a másik leghevesebb ellenfele volt. De egyikük sem jött el. Asztalnál, bizonyára előzetes megbeszélés alapján, a néppártiak hibáztató szót ejtettek a nemesek alattomos áskálódásáról s magasztalták Cola di Rienzo

nagylelkűségét velük szemben, majd arról folyt vita, hogy a jó kormányzó bőkezű vagy szűkmarkú legyen-e inkább. A beszélgetés hevében az agg Stefano Colonna megfogta a tribun díszes kabátjának a csücskét és így szólt, bizonyára Cola di Rienzonak az Aracoeli kolduló barátjaival fenntartott meleg viszonyára is célozva: „*A Te számodra, tribun, illőbb lenne, ha szerény kolduló szerzetesi ruhát hordanál, nem pedig ezt a cifra zekét ni!*”

Ez a kifakadás a gyanákvó Cola di Rienzonak elég volt arra, hogy a nemesek változatlan ellenszenvéről meggyőződjenek. Vendégeit elfogatta, mi nem volt ép ritka és szokatlan dolog abban a korban. Don Arrigo római szenátor 1267-ben ugyanígy fogatta el a nemeseket, aztán családjaikat kiűzte, házaikat leromboltatta, s VII. Henrik is ugyanígy kényszerítette az ellentálló főembereket arra, hogy váraikat átadják. Cola di Rienzo a vendégség elején talán maga sem tudta mit akar, csupán meggyőződni-e egy összeesküvés előkészületéről tudó szóbeszéd igazságáról, vagy ennél sokkal többet, a római nemesség vezetőinek kiirtását. Hogy az utóbbi gondolat felmerülhetett agyában, azt mindjárt látni fogjuk.

Cola di Rienzo vendégeit a szenátusi palota szobáiban vette őrizet alá. Az öreg Stefano Colonnát a tanácsterembe záratta és ott hagyta ágy nélkül. Az aggastyán egész éjjel fel-alá járt, zörgette az ajtót, kérte az öröket, hogy bocsássák ki, de hiába. Reggelre a nagytermet a tribun vörös és fehér posztóval díszítette fel, a foglyok mindegyikéhez pedig az Aracoeli kolostorból gyóntatót küldött. A nemesek nagyobb része ajtatoson meggyónt-megáldozott, Stefano Colonna azonban erős maradt és nem volt hajlandó a halálra készülni, míg Rainaldo Orsini néhányadmagával azt hozta fel kifogásul, hogy hajnalban friss fűgét evett és ezért nem áldozhat. Cola di Rienzo, mit sem törődve az ellenkezőkkel, harangszóval összehívta a népet a Kapitólium nagytermébe s mindent előkészített a kivégzések végrehajtására. Valóban el volt-e határozva szándékának megvalósítására s csak néhány polgárnak sikerült-e „szelíd, hízeglő szóval elhatározását megingatni”, ahogyan a római Vita és más krónikák is tudják, avagy a gyóntatók megnyugtatták-e gyanújának alaptalan voltáról — mint legkitünőbb életírója, Paul Piur hiszi — meg nem állapítható. Nem látszik azonban valószínűtlennek hogy Cola di Rienzo valóban végezni akart a nemességgel, mert meggyőződött, hogy azt nem sikerül meghódítania és tudta, hogy míg az valami szerepet is játszik Róma életében, Itália egyesítésére vonatkozó tervei megvalósíthatatlanok. Maga Petrarca is azt hányja majd később a tribun szemére, hogy nem tudott elég határozott lenni az oligarchákkal szemben, ahogyan ezt a történeti szükségszerűség megkövetelte volna, s nem írtotta őket ki a nép érdekeinek védelmében. Cola di Rienzo magatartásának következetlensége mindenestre végzetessé lett további sorsára. Hogy azonban a machiavellii ötlet nem állott távol lelkétől, bizonyítja ama vallomása, hogy az 1348 pünkösdre Rómába hívott olasz tirannusokat — Milano, Ferrara, Mantova, Bologna, Verona, Forli despotáit —, akik kétségtelenül ellenzéki állást foglaltak volna el az egységes Itáliával szemben, egyszerűen elfogatta és szép sorjába felakasztatta volna. De a renaiss-

sance ily szempontból sem ért még ki, s a „*Szentlélek lovagja*“ középkori erkölcsi megkötöttségeivel visszarettent az államraison olyan kíméletlen alkalmazása elől, mi Cesare Borgiának, Machiavelli „Principe“-je eszményképének nem okozott volna a legkisebb lelkiismeretfurdalást sem. Az is meglehet, hogy az álomvilága ellen akkor már többfelől is tornyosuló felhők tették bizonytalanná: nem hitt többé eléggé önmagában.

Igy történt, hogy — mikor az elfogott nemeseket a Fájdalmas Szűz ünnepének reggelén dobpergés közt a vörössel díszített nagyterembe a nép elé vezettette — váratlan fordulattal a Miatyánk e szavaiból indult ki szónoklata: „... és bocsásd meg a mi vétkeinket...“ A kivégzések látványára összegyűlt tömeg előtt Cola di Rienzo kijelentette, hogy a nemesek hibáikat belátták és a Néppel megbékülve, szolgálatába akarnak állani. Ennek jeléül egyenként elő is állította őket és fejet hajtatott velük Róma népe előtt, minek megtörténte után egyszerre ismét kegyerbe fogadta és címekkel, hivatalokkal ajándékozta meg őket. Az öreg Stefano Colonna, Bertoldo, Rainaldo és Orso Orsini a konzuli és patriciusi címet nyerték el, Giovanni Colonna és Nicola Orsini hercegi címmel a városi katonaság és hadbavonult sereg parancsnokságát kapták vissza, Giordano Orsini konzuli és patriciusi ranggal az élelmezési ügyek prefektusa lett. A tribun valamennyiüknek díszes bársonyruhát ajándékozott, ebéden megvendégelte őket és kíséretükben kilovagolt Rómában. Következő nap az Aracoeliben közösen megáldoztak és az evangéliumra hűséget esküdtek a népnek és tribunjának, aki szeptember 17-én az egész római papság részvételével addig még soha nem látott fényű hálaadó tedeumos körmenetben mondott köszönetet az eggek urának megmeneküléseért és a nemességgel történt megbékülésért. Végül a megalázottakat útjukra bocsájtotta abban a reményben, hogy a római oligarchákat vérontás nélkül mégis csak sikerült arra kényszerítenie, hogy az ő akaratát és a nép érdekeit szolgálják. A világosabban látók azonban tudták, hogy a tribun „*olyan tüzet és lángot gyújtott, mit nem fog tudni többé eloltani!*“

Hamarosan be is bizonyult, milyen súlyos pszichológiai tévedés és taktikai hiba volt a gögös nemeseket előbb a végsőkig megalázní, azután életüket kegyképpen visszaajándékozni. A Colonnák most vették csak igazán be magukat palestrinai várukba, míg az Orsiniak — Niccolò és montegiordanoi Giordano kivételével, akik egyedül bocsájtották meg a sértést. — az albanoi hegyek peremén emelkedő marinói várukba siettek, mely az alatta elterülő Campagna felett uralkodott. Miközben a tribun, s ez legjobban bizonyítja jóhiszeműségét, esküjükben feltétlen bízva s szöszegést nem is tételezve fel róluk, gyanútlanul szötte tovább nagy terveit, a két hatalmas család összeszövetkezett s a legnagyobb titokban megerősítette, fegyverrel és élelemmel ellátta várait. Rainaldo és marinói Giordano Orsini, amint elég erőseknek érezték magukat, elsőknek dobták el álarcukat és kezdtek zsákmányolva ki-kitámadni a Campagnába.

A tribun csak most kapott észbe, hogy mi történik körülötte. Követet küldött Marinoba, de annak a szőlők közt bevették a

fejét. Újabb idézésére sem hederített a két Orsini. Katonáik közben már Róma kapujáig portyáztak, mindent felégetve és emberitálatot felterelve várukba. Cola di Rienzonak cselekednie kellett: 800 lovassal és mintegy 20.000 gyalogossal Marino alatt termett és nem maradt az Orsiniak adósa. Váruk határát feldúlta, szüretre váró szőlőt, gyümölcsessel terhes fát letarolt, egész erdőt kifrott és zsákmányolt, ahol és amit tudott. Már a várnak ostromára készült, mikor előre nem látott események, melyekről később szólunk, kényszerítették, hogy Rómába sietve visszatérjen és vállalkozását hirtelen félbeszakítsa. Ha a római nép rokonszenve a tribun iránt a nemesek alattomos elfogatása és épp annyira következtelen, mint megalázó, szabadonbocsátása miatt szeptember közepén meg is csappant, most megint mindenki szívvel-lélekkel vele tartott a dühöngő eszközök ellen.

A palestrinai Colonnák valamivel később hallattak magukról, de a marinoi Orsiniaknál tervszerűbben és céltudatosabban dolgoztak. A római kisnemes Cavalierottikkal értettek szót november közepén, mikor a marinoi háborúság elhúzódása és a környék pusztulása a városban a közhangulatot nagyon megrontotta; a katonák pedig zúgolódtak zsoldjuk kimaradozása miatt. Megegyeztek velük, hogy egy éjjel beeresztik titkon seregüket a város kapuján. A tribunnak azonban fülébe jutott a tervezett árulás és védelemre készült. A nép közt az a hír volt róla elterjedve, hogy olyan, mint az őrült; se nem eszik, se nem alszik. Hívására Giovanni de Vico jelentkezett Francesco-fia társaságában száz lovassal. De úgy látszik, volt rá oka, hogy ne bízzék benne. Társaival, tizenöt toszkánai baronettel, ebédre hívta, elfogatta; katonáinak fegyverzetét és a magával hozott élelmet saját emberei közt osztotta szét. Méltán tarthatott ennek a pápa által is teljesen megbízhatatlannak ítélt embernek az árulásától. Hiszen a bolognai krónika is úgy tudja, hogy a prefektus titkon egy követ fűjt a Colonnákkal, Orsiniakkal, Savelliekkal és a római elégedetlenekkel.

A jelek szerint Cola di Rienzo már november 17-ére várta az orytámadás megindulását, mert ez nap reggel összehívta a népet és azzal bátorította, hogy éjjel megjelent álmában Szent Márton, aki tudvalevőleg egy római tribun fia volt, s megjövendölte ellenségeinek vereségét. Három nappal később a Szent Péter bazilikában kelyhet és palliumot ajánlott fel a Colonnák nagy ellenfelének, VIII. Bonifác pápának oltárán. 20-án éjjel végre a kémek azt a hírt hozták, hogy a palestrinai csapatok megindultak és Rómától négy kilométerre, az úgynevezett „*Monumento*”-nál pihentek meg. Cola di Rienzo erre azonnal félreverte a harangot s a Kapitóliumon összegyűlt fegyveresekbe egy újabb álmanak elbeszélésével igyekezett bizalmat és lelkesedést önteni. Azt állította, hogy megjelent előtte Bonifácus szelleme, örvendezve, hogy végre közeledik a bosszú és a Colonnák megsemmisülésének órája. Közölte azt is, hogy vele jön saját fia, Lorenzo is „a nép árulói és az eszközök” elleni csatába, s hogy az ellenség időzését a „*monumento*”-nál a legjobb előjelnek veszi: bizony sír, mo-

numentum fogja hamarosan testüket takarni. A tribun mellett voltak az angyalvári Nicola és montegiordanoi Giordano Orsini, valamint Malabranca kancellár, akik pár hónap előtt Giovanni de Vico és a fondii gróf ellen vezérkedtek. Cola di Rienzo Lorenzo-Boetius fiával együtt ott volt Vetrullo gróf két serdülő fia is, hogy szokjanak ahhoz a hősi életstílushoz, melynek megvalósítását a tribun a római mult újjéledését munkáló jövő nemzedék életfeladataul tűzte ki.

Ezalatt a Colonnák serege már a San Lorenzo fuori le mura kolostorához érkezett. A vállalkozás vezetője, az ifjabb Stefano — ugyanaz, aki 1343-ban, mint a római diszköveség feje, már ellenfele volt a tribunnak — bár rossz előérzet gyötörte, betegnek érezte magát s útközben hányt is, odalövegolt a San Lorenzo-kapuhoz és nevéen szólította az őrt, akinek a cavallerottikkal előzőleg megbeszélt áruló terv értelmében a kaput ki kellett nyitnia. De helyette, nagy csodálkozására, egy Paolo Buffa nevű íjászkatoná felelt belülről, felvilágosítva őt, hogy a keresettet leváltották és hogy szó sem lehet arról, hogy előtte a kapu megnyíljen. Hiába hivatkozott Stefanuccio arra, hogy ő római, joga van hazajönni palotájába, annál is inkább, mert a nép és egyház zászlaját hozza, tehát ugyanazokat a zászlókat, melyeket Cola di Rienzo hordozott május 20-án, mikor a pápai vikáriussal elfoglalta a kapitóliumi palotát, de melyhez — a Colonnák kétségte-tenül így állították be a kérdést — a tribun hűtlenné lett. Az őrség parancsnoka, aki az árulás megakadályozására felkészült s Cola di Rienzonak bizonyára egyik leghívebb embere volt, egyáltalán nem volt hajlandó érvelését méltányolni. Épp ellenkezőleg, figyelmeztette Stefanucciót, hogy Róma népe fel van ellene háborodva pusztításai miatt és hogy a Kapitólium harangjának kongása csak bajt hozhat a fejére. Talán csak nem azért, hogy meggyőzze messere Stefanot kérésének hiábavalóságáról, hanem azért is, hogy a városban bújkáló Colonna-pártiakat az előkészített puccs végrehajtásának minden lehetőségétől megfosssa, a kulcsot, mely csak belülről volt használható, kihajította. Szakadt az eső. A kulcs nagyot csobbant egy pocsolyában!

Stefanuccio erre visszalövegolt társaihoz, akiket igen rossz hangulatban talált. Pietro Agapito Colonna, a volt marseillei prépost, az imént elszunyókált és álmában feleségét özvegyként látta; legjobb szeretett volna visszafordulni. A marinoi Giordano Orsini és Sciarretta Colonna sem sok kedvet éreztek a szerencsétlenül induló vállalkozáshoz. Rövid tanácskozás után tehát valamennyien abban egyeztek meg, hogy ezúttal csak demonstratív elvonulást rendeznek hangos dobpergéssel és kürtszóval a kapu előtt, mely mögött közben Cola di Rienzo fegyveres népe szépcsendben felsorakozott. Ugyanígy szégyenítette meg nemrégiben Castruccio Castracani, a híres condottiere, a firenzeieket. Miután hónapokon keresztül pusztította területüket, kihívó szemtelenséggel vonult el a város falai alatt, gúnyolva polgárait, hogy nem mernek vele megmérkőzni.

Csakhogy a Colonnák nem számoltak a tribun népének elkeseredett gyűlöletével és haragjával, mit birtokaiknak felegetésével és zsákmányolásaikkal vontak magukra. Az első két csapat már elvonult a kapu előtt, nagy zenébonát csapva. Mögöttük jött az ifjú Giovanni Colonna — akit a gúnyvacsora gonosz emlékének ellenére Cola di Rienzo békülési szándékában a Niccolò Gaétani elleni expedíció vezérévé nevezett volt ki s akit a kapitóliumi hóhérlakoma után hercegi címmel tüntetett ki. Néhány társával megelőzte az apja, Stefanuccio által vezetett deréksereget. Katonái, vérszemet kápvá azon, hogy az őrség önmaga foglya a városban, szigorú parancs ellenére, egészen a kapu alá nyomakodtak és kívülről döngették, doromboltak rajta. Ez a gúny a bennlévőket vérig sértette és a végsőkig ingerelte: dühükben nekiestek a zárnak, összezúzták, mire a jobb kapuszárny felnyílt. Giovanni azonban elbizakodottságában hirtelen azt gondolta, hogy belül cavallerotti-párthíveik győzedelmeskedtek. Visszafordult tehát már távolodó társaitól és a kapurészen vakmerően beugratott díszes lován. E váratlan fordulat óriási zürzavart keltett a kapun belül. A tribun egyszerre csak azon vette magát észre, hogy a nép zászlaja eltűnik a lovasok és gyalogosok tülekedő menekülésében s felsóhajtott: „Istenem, Istenem, mért hagytál el engem!” De a következő pillanatban a megrettentek észbe kaptak, mert látták, hogy a bátor vitézt senki sem követi s oly magában van, mintha vesztőhelyre menne, aztán lova őt a bejárattól jobbra egy barlang felé ragadja s ott ledobja. A menekülők visszafordulnak és minden oldalról megrohanják az életéért könyörgő ifjút. Fegyverzetét, ruháit letépi, összeszúrnák-kaszabolják, aztán meztelenül ott hagyják, mert a figyelem újból a kapu felé fordul. Ugyanis, amint Giovanni atyja, Stefano észrevette, hogy fia hiányzik a csapatból, utána lovagolt a városba, de látva a tumultust, elmenekült. Kis vártatva mégis visszafordult, hátha segíthet fián. Azonban megpillantotta Giovanni meztelen tetemét egy vértől piros pocsolya közepén, s ismét ki akart ugratni a kapun. E pillanatban a toronyból súlyos szikladarabot hajítottak le rá, mely hátát és lova farát érte, aztán egyik combját szinte egészen leszakította. Dárdák repültek feleje: egyik homlokra találta, a reá rohanók testét sebekkel borították.

A feldühödött nép most kirontott a kapun és kegyetlenül lemészárolt mindenkit, akit a menekülő seregből még elől talált. Pietro Agapito Colonna is alkalmasint bajba jutott rokonainak megsegítésére maradt vissza. Az egykori pap és marseillei prépost ez alkalommal viselt először páncélt. *„Lováról leesett, de nehezen járt, mert a talaj csúszós volt a sok esőtől. Egy közeli szőlőbe menekült. Kopasz volt és öreg. De nem használt semmit. Elvették előbb pénzét, aztán fegyverét, végül életét. Ott feküdt a szőlőben meztelenül, holtan, kopaszon, kövéren; egyáltalán nem volt harcás látvány!”* — meséli a Vita. Egy negyedik Colonnát, a belvederei Pietrot, mellette gyilkolták meg.

A Porta San Lorenzo-i vereség rettenetes csapást mért a megpróbáltatásokhoz szokott agg Stefano Colonnára, de ő fiai és

nagy reményekre jogosító unokája elestének hírére is sztoikus megnyugvással fogadta. A tribun viszont diadalmaskodott. A győzelem után ezüst babérkoronájával a fején ujjongó népével az Aracoeli templomába vonult és ott a csodatevő Szűz Mária képe elé letette koronáját, jogarát, mint aki elvégezte életének egy nagy feladatát, valójában azonban felhasználva az ünnepélyes alkalmat arra, hogy ezentúl lemondjon hatalmának ama maga alkotta jelvényeinek használatáról, melyek — mint akkoriban erről már meggyőződött — szálka voltak úgy a pápa, mint a nép szemében. Aztán a kapitóliumi palota erkélyéről szónoklatot intézett a tömeghez, melynek során kardját színpadiasan megtörölve és hüvelyébe dugva azzal dicsekedett, hogy *„olyan fejnek vágta le füleit, melyeket sem a pápa, sem a császár nem tudott levágni.”* Ebben igaza is volt. Hiszen a Colonnák taszították sírba VIII. Bonifácot s ők dacoltak sikerrel úgy VII. Henrik, mint Bajor Lajos császári törekvéseivel szemben. A pápa kiátkozó buláját ez utóbbi ellen is, Giacomo Colonna, a későbbi lombézi püspök, Petrarca pártfogója és barátja, szegezte ki életének vakmerő kockázatásával a nép által választott császárt ünneplő Rómában a San Marcello-templom kapujára.

A porta San Lorenzo-i ütközet, melyben még számos nemes esett el és került fogságba, rettenetes veszteséget jelentett a Colonnák és párhíveik számára. De úgy a Vita írója, mint később maga Cola di Rienzo is bevallják, hogy kár volt a kardot olyan hamar hüvelyébe visszadugni, mert ha a tribun a diadalmában való tetszelgés helyett e pillanatban azonnal Marinot fogja estrom alá, végleg leszámolhat a római oligarchia hatalmával s több reménnyel szállhat szembe a feje fölött már tornyosuló veszszel is. Még győzelme kihasználásának elmulasztása ellenére is azonban olyan vér- és tekintélyvesztést okozott a nemességnek, hogy ez lehetővé tette a firenzeihez hasonló demokratikus fejlődést a jövőben. Az 1363-i népi alkotmány létrejötté a San Lorenzo-i ütközet nélkül el sem képzelhető.

Cola di Rienzo még a nagy esemény napján értesíti körlevelben Itália városait a nem remélt és szinte hihetetlen diadalról. Örüljenek — mondja — a nép és az igazak, a tirannusok pedig reszkessenek! Megsegítette őt a tribun-fi boldog Martinus, akit a római nemesek megbántottak azzal, hogy már régebben ünnepén békés zarándokokat támadtak meg. De Szent Lőrinc, István és Kolombán haragját is magukra vonták ők, mert az utóbbinak ünnepén kirabolták a San Lorenzo-templomot, melyben az első kettő teste pihen. A négy szent megsértéséért — vallja a mindenütt szimbóliumot és isteni igazságszolgáltatást kutató tribun — négy Colonna bűnhődött halállal. Vallásos, világi és politikai képzetek keverednek most is exaltált képzeletében.

Bosszúja azonban még mindig nem volt teljes. A Colonnacsalád sírboltja az Aracoeli-templomban volt. Hogyan engedhette volna meg, hogy abban a templomban temessék el a négy elesettet, melyben néhány héttel előbb esküdtek meg az evangéliumra, hogy hűek maradnak a néphez? *„Ha megharagítanak — üzente síró*

asszonyaiknak, nyilvánvalóan visszhangozva Stefano Colonna szavát, mellyel őt uralomrajutásakor megfenyegette a San Marcello-téren, — *ha megharagítanak, beledobatom az átkozottak testét az akasztottak sírgödrébe, mert esküszegők és nem érdemelnek végtiszteséget!*“ Végül is a San Silvestro in Capite-templomban, amely mellett a Colonnák házuk lányai számára apácakolostort alapítottak volt, temették el őket a legnagyobb csendben és titokban.

Cola di Rienzo egykori bizalma ünnepélyes esküjükben és őszinte felháborodása annak megszegése felett, kétségtelenül bizonyítják erkölcsi gondolkodásának emelkedettségét. Amennyire enyhíti azonban ez a jellemvonás szemünkben kegyetlenségének megítélését, épp annyira érzékelteti s festi még sötétebben alá a trecentonak pártharcokban megátalkodott lelki eldurvultságát a tribunnak az a tette; melyre gyűlöletében és mindenáron való jelképesítésében másnap ragadtatta magát. Fiát, Lorenzot avagy Boetiust kivitte újból a Porta San Lorenzohoz, ott a lovagok egy csoportjának jelenlétében tenyerével vizet merített a pocolyából, mely a szegény Giovanni Colonna véréből volt piros, s vele lovaggá keresztelte őt. A római oligarchia vérével akarta megerősíteni jövő harcaira az új nemzedéknek ama népi lovagrendjét, melynek keresztiségét maga Constantinusnak, az első nagy keresztény római császárnak kádjában nyerte el. Farinátákhöz és Ugo linokhoz méltó dantei elképzelés, mi azonban a római lovagok és a római nép humanizmusát mélyen sértette.

Mialatt Cola di Rienzo így örvendezett a bosszún azért, hogy legyűrte a bizalmával visszaelő Colonnákat, a sebesülten elmene-kült Giordano Orsini bevette magát újból Marino várába és kezdte tovább nyugtalanítani pusztításaival a római polgárságot. Tehette ezt annál is inkább, mert most már VI. Kelemen pártfogására és támogatására is számíthatott a tribunnal szemben.

XII. A pápa haragja.

Az augusztus 1-i események után a pápai vikárius a társ-rektorság gyakorlásától mindinkább visszahúzódott s az augusztus 2-i és 15-i ünnepeken már nem is vett többé részt, mit a tribun felhasznált arra, hogy kerékkötő közreműködéséről végleg lemondjon. Cola di Rienzo július 27-én kezdett és két utóirattal augusztus 5-én befejezett levélben tett mentegetőző hangon jelentést a pápának a vikárius által nehezményezett kezdeményezéseiről. Raimondo orvietoi püspök — *dominus meus* — és ő, mondja többek között, számos római, toszkán és lombárd jogtudóst hívtak össze, hogy döntsenek, vajjon Róma visszakövetelheti-e a törtenet folyamán elidegenített jogait, melyekkel a római oligarchák oly rúttul visszaéltek. Igenlő határozatukat, tribuntarsa távollétében, de a római klérus jelenlétében, a római nép jóváhagyta és őt, „*sub honore et reverentia sancte matris ecclesie et Sanctitatis Vestre*“, megbizta, hogy döntésüket törvényerőre emelje... A Szentlélek méltatta őt arra, hogy augusztus 1-én — „*die pontificali*